

บทที่ 2

เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการตามโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์เขตพื้นที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี ผลงานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ มากำหนดกรอบในการศึกษาซึ่งประกอบด้วยสาระสำคัญ ดังนี้

1. ความหมาย ลักษณะ ความจำเป็น ขั้นตอนและปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน

2. ทฤษฎีการมีส่วนร่วม
3. ทฤษฎีความคาดหวัง
4. ทฤษฎีความรู้ความเข้าใจ
5. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการ
6. แนวคิดเกี่ยวกับโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. ความหมาย ลักษณะ ความจำเป็น ขั้นตอน และปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน (Participation)

กิจกรรมของท้องถิ่นจะเกิดขึ้นได้นั้นขึ้นอยู่กับการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น ตระหนักถึงปัญหาความต้องการร่วมกัน เป็นพลังผลักดันให้เกิดการรวมกลุ่มวางแผนโครงการ กิจกรรมและการปฏิบัติร่วมกันเป็นผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกลุ่มหรือชุมชนไปในทิศทางที่ต้องการ ซึ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินการพัฒนาจะต้องเกิดจากแนวคิดหลายด้าน โดยมีผู้อธิบายแนวคิดและทฤษฎีการมีส่วนร่วมไว้หลายท่าน ดังนี้

1.1 ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน

ไพโรจน์ สุขสัมฤทธิ์ (2531 : 24-25) ให้ความหมายว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนว่าเป็นกระบวนการดำเนินงานร่วมพลังประชาชนกับองค์กรของรัฐหรือองค์กร

เอกชน เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาชุมชน โดยยึดหลักการว่าสมาชิกในชุมชน จะต้องร่วมมือกันวางแผนและการปฏิบัติงานเพื่อสนองความต้องการหรือแก้ไขปัญหาในชุมชน

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา (2538 : 19) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนคือการให้ประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้องในกระบวนการตัดสินใจ กระบวนการดำเนินการโครงการและร่วมรับผลประโยชน์จากโครงการพัฒนา นอกจากนี้ยังเกี่ยวกับความพยายามที่จะประเมินผลโครงการนั้นอีกด้วย

ชินรัตน์ สมสืบ (2539 : 24) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท หมายถึงการให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจในกิจกรรมของโครงการ การดำเนินงานพัฒนาชนบททุกขั้นตอน ตั้งแต่การวางแผน การดำเนินงาน การใช้ประโยชน์และการประเมินผล

วิทวัส แก้วทองดี (2541 : 21) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดกิจกรรมการจัดการท้องถิ่น การตัดสินใจ การลงมือปฏิบัติงาน การจัดการบริหาร เพื่อจัดส่งผลประโยชน์ของชุมชน การประเมินผลการสนับสนุนให้ประชาชนในชุมชนมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความตื่นตัวในการพัฒนาท้องถิ่นและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นหลังจากการประเมินผลการดำเนินกิจกรรมของท้องถิ่น

ปาริชาติ วลัยเสถียร (2542 : 138-139) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมคือการมีส่วนร่วมในลักษณะกระบวนการของการพัฒนา โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดโครงการ ได้แก่ การร่วมกันค้นหาปัญหา การวางแผน การตัดสินใจ การระดมทรัพยากรและเทคโนโลยีท้องถิ่น การจัดการ ติดตามประเมินผล รวมทั้งการรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ โดยโครงการพัฒนาดังกล่าวจะต้องมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน

เจลิยว บุรีภักดี และคณะ (2545 : 114) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนคือการที่ประชาชนหรือชุมชนสามารถมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการกำหนดนโยบายการพัฒนาท้องถิ่น อันเป็นขั้นแรกของการวางแผนวัตถุประสงค์และแผนงานร่วมกัน และปฏิบัติตามแผนงานของโครงการดังกล่าวร่วมกันแล้ว ยังมีส่วนร่วมในการรับประโยชน์จากการบริการ รวมทั้งมีส่วนในการควบคุมประเมินผลโครงการของท้องถิ่น ซึ่งอาจเป็นไปได้โดยทางอ้อมคือผ่านกรรมการฝ่ายบริหารงานของหมู่บ้านหรือเป็นไปได้โดยตรงคือได้เข้ามามีส่วนร่วมด้วยตนเอง

ความหมายการมีส่วนร่วมของประชาชนในทฤษฎีของผู้วิจัย หมายถึง การที่ประชาชนหรือกลุ่มคนในท้องถิ่นเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินงานในทุกขั้นตอนของ

กิจกรรมที่รัฐบาลหรือองค์กรต่างๆเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าร่วมหรือริเริ่มกิจกรรมด้วยตนเองในการคิด ตัดสินใจ ปฏิบัติงาน และติดตามประเมินผลในการจัดการที่มีผลกระทบต่อวิถีชีวิต สภาพความเป็นอยู่หรือเพื่อแก้ปัญหาของตนเองเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองให้ดีขึ้น อีกทั้งเป็นรากฐานในการพัฒนาประเทศ

1.2 ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชน

นักวิชาการหลายท่านได้ศึกษาลักษณะพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาและกิจกรรมต่างๆหลายแบบหลายลักษณะ ดังนี้

ปกรณ์ ปรียากร (2530 : 64) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน ประกอบ 4 ลักษณะ สำคัญคือการเป็นผู้มีบทบาทในการกำหนดว่าอะไรคือความจำเป็นพื้นฐานและความต้องการของชุมชน มีส่วนร่วมระดมทรัพยากรเพื่อสนองความจำเป็นพื้นฐานของชุมชน อีกทั้งการมีบทบาทในการปรับปรุงวิธีการผลิตสินค้าหรือบริการให้มีคุณภาพที่สูงขึ้นและเป็นผู้ที่ได้รับความพึงพอใจและเกิดแรงจูงใจที่จะสร้างกระบวนการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

ยงยุทธ์ บุราสิทธิ์ (2533 : 41-71 อ้างถึงใน ปารีชาติ วลัยเสถียร, 2546 : 206-207) ได้กล่าวว่าลักษณะของการมีส่วนร่วมมี 5 ระดับ คือ การเป็นสมาชิก สมาชิกที่เข้าร่วม ประชุม สมาชิกที่ช่วยบริจาคเงิน กรรมการและประธานกรรมการ

ปารีชาติ วลัยเสถียรและคณะ (2543 : 146) ได้สรุปถึงลักษณะการมีส่วนร่วม โดยแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

1. การสนับสนุนทรัพยากรคือการสนับสนุนเงิน วัสดุอุปกรณ์ แรงงาน หรือช่วยทำกิจกรรม คือร่วมกันในการวางแผน ประชุมแสดงความคิดเห็น ดำเนินการติดตามและประเมินผล

2. อำนาจหน้าที่ของผู้เข้าร่วมคือการเป็นผู้นำ การเป็นกรรมการเป็นสมาชิก ลักษณะของการมีส่วนร่วมนี้ แสดงถึงระดับอำนาจของผู้เข้าร่วม จึงมีการโต้แย้งว่าการมีส่วนร่วมโดยใช้วิธีการพัฒนาความสามารถของประชาชน เป็นเพียงการเปิดโอกาสเข้าร่วมในการตัดสินใจ ทางออกที่ควรจะเป็น คือการเสริมสร้างพลังอำนาจแก่ประชาชน

จากลักษณะของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นที่ได้กล่าวมาในข้างต้น มีส่วนที่ใกล้เคียงกันมาก ซึ่งอาจสรุปได้ดังนี้ การมีส่วนร่วมในการวางแผน ส่วนร่วมในการบริจาคเงิน วัสดุอุปกรณ์ การมีส่วนร่วมเป็นคณะกรรมการกลุ่ม การมีส่วนร่วมในการคัดเลือกหรือแต่งตั้งคณะกรรมการกลุ่ม มีส่วนร่วมติดตามประเมินผลการปฏิบัติงาน รวมทั้งการมีส่วนร่วมออกเสียงสนับสนุนหรือคัดค้านด้านปัญหา

1.3 ความจำเป็นของการมีส่วนร่วม

ความจำเป็นของการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการพัฒนาท้องถิ่นนั้น ได้มีนักวิชาการหลายท่านกล่าวไว้ดังนี้

กฐิน ศรีมงคล (2542 : 55-56) กล่าวไว้ว่า ความจำเป็นของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของทุกคนเพื่อใช้ปรับปรุงวิถีชีวิตของตนเอง
2. งานพัฒนาเกี่ยวข้องกับประชาชนจำนวนมาก ต้องให้ประชาชนเหล่านั้นมีสิทธิในการออกเสียงหรือแสดงความคิดเห็น
3. กลยุทธ์ในการพัฒนาที่ผ่านมา ไม่สามารถตอบสนองความต้องการให้กับกลุ่มผู้ยากจนได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงจำเป็นต้องปรับกลยุทธ์เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการวางแผนมากขึ้น
4. โครงการที่เปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นรวมกลุ่มและจัดตั้งองค์กรประชาชน ส่วนใหญ่จะประสบความสำเร็จ
5. การมีส่วนร่วมของประชาชนในรูปแบบกลุ่ม มีผลมาจากความรู้สึกผูกพันของสมาชิกเพื่อพิทักษ์ผลประโยชน์ของตนเองและส่วนรวม
6. การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นตัวชี้วัดการพัฒนาชุมชน โดยประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมากเพียงใด ประชาชนย่อมจะได้รับประโยชน์จากการพัฒนามากขึ้น
7. ประชาชนย่อมรู้ว่าตนเองต้องการสิ่งใด การให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเสนอแนะ ค้นหาแนวทางการแก้ไขปัญหา ย่อมช่วยให้โครงการของรัฐบาลนั้นสนองความต้องการของประชาชนได้ดีกว่า
8. การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นการกระทำทางสังคม (Social Action) อย่างสงบสันติ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่มีระเบียบและทุกฝ่ายต่างยอมรับ
9. นโยบายของรัฐทุกโครงการที่มุ่งพัฒนาชนบท ประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมเพิ่มขึ้นตามปรัชญาของการพัฒนา

อมรา พงศาพิชญ์และคณะ (2545 : 16-17) อธิบายถึงความจำเป็นของการมีส่วนร่วมของประชาชน ว่าสามารถลดความขัดแย้งและสร้างความตกลงร่วมกัน ลดความเสียหายและชี้ประเด็นปัญหาต่างๆ มีการกระจายข่าวสารข้อมูลและความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการ

มีการแสดงความคิดเห็นที่อาจเป็นประโยชน์ในการแก้ไขปัญหาและมีการให้ข้อมูลย้อนกลับเพื่อช่วยในการวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้น

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา (2547 : 10) กล่าวถึงความจำเป็นของการมีส่วนร่วมดังนี้

1. ประชาชนอยู่ใกล้ชิดเหตุการณ์ รับทราบและเผชิญปัญหา
2. เมื่อเข้าร่วมวิเคราะห์ปัญหาแล้วต่อไปจะคิดแก้ไขโดยการพึ่งตนเอง
3. ทรัพยากรธรรมชาติมีอยู่จำกัด ทุกคนห่วงใยจึงเข้ามามีส่วนร่วม
4. เป็นหลักการบริหารบนพื้นฐานของความสุจริตและยุติธรรมภายใต้ระบอบประชาธิปไตย
5. ทำให้เกิดฉันทามติที่คนทั้งหลายยอมรับเหตุผลซึ่งกันและกันและจะเลือกทางเลือกที่ดีที่สุด
6. จำเป็นต้องมีตัวแทนของประชาชนหลากหลายฝ่าย ร่วมดูแลผลประโยชน์ของตนเพราะที่ผ่านมามีผลประโยชน์มักตกอยู่ที่บางกลุ่ม
7. เพื่อให้ชุมชนและกลุ่ม สนับสนุนต่อผลการตัดสินใจร่วมกัน
8. เมื่อต้องตัดสินใจอะไรสักอย่างใด จะเกิดผลกระทบที่สำคัญต่อบุคคลหรือกลุ่มบุคคลได้จึงต้องรับทราบปัญหาและแนวทางแก้ไขให้รอบด้าน
9. ประชาชนอาจเป็นเหตุของความล้มเหลวของโครงการได้ ถ้าไม่มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม

นอกจากนั้นเขาได้กล่าวถึง ความจำเป็นของการมีส่วนร่วมที่สำคัญที่มีการระบุในรัฐธรรมนูญฉบับพ.ศ.2540 มีสาระสำคัญเป็นการส่งเสริมและคุ้มครอง สิทธิเสรีภาพของประชาชนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนด้วยตนเอง โดยรัฐธรรมนูญจึงได้กำหนดให้ประชาชนมีส่วนร่วมในหลายหมวดดังนี้

1. เสรีภาพในการรวมกันเป็นสมาคมหรือสหกรณ์ ตามมาตรา 45 ได้แก่บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการรวมกันเป็นสมาคม สหภาพ สหพันธ์ สหกรณ์ กลุ่มเกษตรกร
2. สิทธิของชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมในการอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณีและศิลปวัฒนธรรม หรือร่วมจัดการสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น ตามมาตรา 46 ได้แก่ บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่นและของชาติและมีส่วนร่วมในการจัดการ การดูแลบำรุงรักษาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน

3. สิทธิของชุมชนเพื่อร่วมรักษาสีงแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ตามมาตรา 56 ได้แก่ สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนในการบำรุงรักษาและการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ ความหลากหลายทางชีวภาพและคุ้มครอง ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติและต่อเนื่องในสิ่งแวดล้อมที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพหรือคุณภาพชีวิตของตนย่อมได้รับความคุ้มครอง

4. สิทธิที่จะมีส่วนร่วมในการพิจารณาการปฏิบัติที่มีผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของตน ตามมาตรา 60 ได้แก่ บุคคลทุกคนย่อมมีสิทธิมีส่วนร่วมในกระบวนการพิจารณาของเจ้าหน้าที่ของรัฐในการปฏิบัติราชการทางการปกครองอันมีผลหรืออาจมีผลกระทบต่อสิทธิ และเสรีภาพของตน

5. การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน ตามมาตรา 76 ได้แก่ รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดนโยบาย การตัดสินใจทางการเมือง การวางแผนพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง รวมทั้งการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐทุกระดับการส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสงวน อนุรักษ์และบำรุงรักษาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ ตามมาตรา 79 ได้แก่ รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสงวน บำรุงรักษาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลสู่หลักการพัฒนาที่ยั่งยืน ตลอดจนควบคุมและกำจัดภาวะมลพิษที่มีผลต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพและคุณภาพชีวิตของประชาชน

1.4 ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชน

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นจะต้องพัฒนาตามขั้นตอนของการมีส่วนร่วมเพื่อให้ประชาชนร่วมกันดำเนินงานเพื่อแก้ไขหรือพัฒนาท้องถิ่นอย่างมีทิศทาง โดยมีนักวิชาการหลายท่านอธิบายถึงขั้นตอนการมีส่วนร่วมไว้ ดังนี้

อนุภรณ์ สุวรรณสิทธกร (2529 : 25) แบ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็น 4 ขั้นตอนคือการมีส่วนร่วมคิด การมีส่วนร่วมตัดสินใจ การมีส่วนร่วมปฏิบัติการตามโครงการ และการมีส่วนร่วมติดตามและประเมินผล

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2537 : 61-63) กล่าวถึง ขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบทว่ามี 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. การค้นหาปัญหาและความต้องการของชุมชน เพื่อศึกษาและเรียนรู้ถึงสภาพความเป็นอยู่ของชาวบ้าน ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมต่างๆในชุมชน ตลอดจนการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับมาด้วยเพื่อใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการพัฒนาชุมชนชนบทนั้น
2. การวางแผนเพื่อแก้ปัญหา โดยมีการรวมกลุ่มกันอภิปราย ถกเถียงแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประชุมปรึกษาหารือ ร่วมกันเพื่อวางแผนพัฒนา
3. การลงมือปฏิบัติตามแผนที่ได้ร่วมกันตัดสินใจมาแล้ว
4. การประเมินผลงาน โดยให้เจ้าหน้าที่พัฒนาและชาวบ้านจะกำหนดขั้นตอนย่อยในการประเมินผล ตลอดจนดูแลรักษาข้อขัดข้องที่อาจเกิดขึ้นในระหว่างประเมินผลเพื่อที่จะแก้ไขได้ทันทั่วทั้งที่

เฉลียว บุรีภักดี (2545 : 121) อธิบายถึงขั้นตอนการมีส่วนร่วมควรมีลักษณะเป็นวงจรการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม ซึ่งประกอบด้วย กระบวนการคิด กระบวนการตัดสินใจ กระบวนการปฏิบัติ และกระบวนการรับผิชอบ ดังภาพประกอบที่ 1

ภาพประกอบที่ 1 วงจรการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม

ที่มา: เฉลียว บุรีภักดี, 2545 : 121

ติน ปรัชญพฤทธิ (2541 : 263-264) กล่าวว่า การที่จะให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้น ประชาชนต้องมีโอกาสและมีอำนาจเข้าไปควบคุมกิจการนั้นด้วยตนเอง ไม่ใช่เพียงเข้าไปมีส่วนร่วมเพียงลงชื่อเป็นสมาชิกเท่านั้น การมีส่วนร่วมที่แท้จริงต้องมีลักษณะที่ครบวงจร ดังนี้

1. ร่วมในการค้นหาสาเหตุของปัญหา
2. ร่วมในการตัดสินใจเลือกวิธีแก้ปัญหา
3. ร่วมปฏิบัติการในกิจกรรม
4. ร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดจากกิจกรรม
5. ร่วมประเมินผลที่เกิดจากการดำเนินกิจกรรม

อมรา พงศาพิชญ์และคณะ (2545 : 20) กล่าวถึงขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของประชาชน ควรแบ่งได้เป็น

1. การร่วมในการวางแผนคือการมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหาเพื่อกำหนดลำดับความสำคัญ ตั้งเป้าหมาย กำหนดแนวทางในการดำเนินการและติดตามประเมินผลพร้อมทั้งร่วมตัดสินใจ
2. การร่วมในการดำเนินกิจกรรม ประกอบด้วย การสนับสนุนทรัพยากรและการประสานความร่วมมือ
3. การร่วมในการใช้ประโยชน์คือการนำเอากิจกรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ซึ่งเป็นการเพิ่มระดับของการพึ่งตนเองและควบคุมทางสังคม
4. การร่วมในการได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนาอย่างยุติธรรม
5. การร่วมในการติดตามประเมินผล เพื่อให้ประชาชนในชุมชนจะได้ทราบถึงปัญหาอุปสรรคต่างๆ เพื่อร่วมกันดำเนินการหาทางแก้ไขต่อไปเมื่อพิจารณาการกำหนดขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของประชาชนตามที่นักวิชาการหลายท่านแสดงทรรศนะ เห็นได้ว่ามีความคล้ายคลึงกันที่แตกต่างกันเป็นการเพิ่มรายละเอียดแยกย่อยของบางขั้นตอนเท่านั้น ดังนั้นสามารถสรุปถึงขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ผู้วิจัยใช้เป็นตัวแปรตามคือการมีส่วนร่วมคิด การมีส่วนร่วมตัดสินใจ การมีส่วนร่วมปฏิบัติและการมีส่วนร่วมติดตามและประเมินผล

1.5 ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน

ปรัชญา เวสารัช (2528 : 170) กล่าวถึงปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาท้องถิ่น ดังนี้

1. ปัจจัยสภาพแวดล้อมทั้งทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครองและความปลอดภัย
2. ปัจจัยผลักดันจากบุคคลอื่น โดยเฉพาะผู้นำ ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรือหน่วยงานส่วนกลางและส่วนภูมิภาค
3. ปัจจัยที่รางวัลตอบแทน ได้แก่ ค่าตอบแทนแรงงาน เงินปันผล

4. ปัจจัยภายในตัวบุคคล ได้แก่ ความคาดหวังในประโยชน์ส่วนรวม ความรู้สึกเกรงใจ ไม่กล้าปฏิเสธเมื่อถูกชักชวนหรือความรู้สึกว่าเป็นพันธะที่ต้องเข้าร่วมเพื่อให้เกิดความสามัคคีภายในกลุ่ม

ศุภฤทธิ์ โจรนธรรม (2532 : 43) กล่าวถึง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนได้ดังนี้

1. ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ รายได้ ระดับการศึกษา สถานภาพส่วนบุคคล

2. ปัจจัยทางสังคม ได้แก่ การได้รับความรู้ การชักชวนจากเจ้าหน้าที่รัฐ และจากเพื่อนบ้าน ความเชื่อถือต่อผู้นำของกลุ่ม ความต้องการความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนบ้าน ความต้องการยอมรับนับถือ

ไชย พรหมศรี (2533 : 77-81) ได้กล่าวถึง ปัจจัยการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้ คือ ด้านความรู้ความเข้าใจ ด้านการได้รับการสนับสนุนจากผู้นำ ด้านการติดต่อกับเจ้าหน้าที่รัฐ ด้านความคาดหวังว่าจะได้รับผลประโยชน์ ด้านโอกาสในการฝึกอบรมและด้านความผูกพัน

อภิศักดิ์ ไผ่ทองคำ (2539 : 79-80) ได้กล่าวถึง ปัจจัยของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนว่าขึ้นอยู่กับปัจจัยดังต่อไปนี้ ประชาชนต้องมีเวลา ประชาชนต้องไม่เสียค่าใช้จ่ายในการมีส่วนร่วมมากเกินไปที่เขาประเมินค่าผลตอบแทนที่เขาจะได้รับ ประชาชนต้องมีความสนใจที่สัมพันธ์สอดคล้องกับการมีส่วนร่วมนั้น ประชาชนต้องสามารถสื่อสารรู้เรื่องกันทั้งสองฝ่าย และประชาชนต้องไม่รู้สึกกระทบกระเทือนต่อตำแหน่งหน้าที่หรือสถานภาพทางสังคม

ปาริชาติ วลัยเสถียรและคณะ (2542 : 130-132) พิจารณาปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดการมีส่วนร่วมกัน ดังนี้

1. ปัจจัยด้านการจัดการ เป็นปัจจัยกระตุ้นการมีส่วนร่วมเพื่อให้บรรลุเป้าหมายและพันธกิจร่วมกันที่แต่ละฝ่ายต้องร่วมมือกัน

2. ปัจจัยด้านการสื่อสาร เป็นแบบสนทนาโต้ตอบระหว่างบุคคลหรือกลุ่มบุคคล เพื่อการแลกเปลี่ยนข่าวสารอย่างมีประสิทธิภาพ นำไปสู่การเกิดจิตสำนึกร่วมกัน

3. ปัจจัยทางการเมือง สังคมและวัฒนธรรม เป็นการกระจายอำนาจการตัดสินใจให้ประชาชน สร้างช่องทางการมีส่วนร่วมของประชาชน

4. ปัจจัยของโครงการ โครงการนั้นให้ความสะดวกกับประชาชนที่จะเข้ามามีส่วนร่วมมากน้อยเพียงใด ฝ่ายประชาสัมพันธ์ของโครงการให้ข้อมูลและทำความเข้าใจกับโครงการอย่างไร และให้ประชาชนรู้สึกเป็นเจ้าของโครงการนั้นหรือไม่

5. ปัจจัยด้านการสนับสนุนของภาครัฐและภาคเอกชนคอยเป็นที่เลี้ยงที่ร่วมทำงานกับชุมชน ส่งเสริมความรู้ความเข้าใจ สนับสนุนข้อมูลข่าวสาร คอยสนับสนุนการรวมกลุ่มของประชาชนในชุมชน

6. ปัจจัยด้านผู้นำ เป็นผู้นำที่คอยช่วยเหลือ สนับสนุนชุมชนโดยที่ชาวบ้านยอมรับหรือไม่ นอกจากนั้นมีความสามารถกระตุ้นชาวบ้านให้ค้นหาปัญหาและเห็นความจำเป็นของการแก้ปัญหา

7. ปัจจัยทางด้านสังคมและจิตวิทยา เป็นปัจจัยกระตุ้นให้ประชาชนมีความสนใจและร่วมกันแก้ปัญหา

จากทฤษฎีนักวิชาการดังกล่าวผู้วิจัยสามารถแบ่งปัจจัยที่สัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบทนั้น ควรผสมผสานระหว่างพัฒนาการเมือง เศรษฐกิจและสังคมไปพร้อมกันโดยการยึดการพัฒนาคนเป็นหลัก ซึ่งหากคำนึงถึงลักษณะของบุคคลเป็นสำคัญ จะสามารถแบ่งปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ปัจจัย ได้แก่

1. ปัจจัยสถานภาพส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ ของครอบครัว ระยะเวลาในการเป็นสมาชิกกลุ่ม การเป็นสมาชิกกลุ่ม ตำแหน่งทางสังคมและปัจจัยการได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานพัฒนาชุมชนและองค์การบริหารส่วนตำบล

2. ปัจจัยการคาดหวังผลตอบแทน

3. ปัจจัยความรู้ความเข้าใจ

2. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชน

การมีส่วนร่วมของมนุษย์ในการกระทำกิจกรรมมีนักวิชาการหลากหลายสาขาวิชา ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ ดังนี้

2.1 ทฤษฎีการมีส่วนร่วม (Participation Theory)

อาร์อี แคสเปอร์สันและเอ็ม ไบรท์บาท (R.E. Kasperson and M. Breitbat, 1969 : 1-3, อ้างถึงใน วิวัฒน์ ภู่นองศรี, 2537 : 26-27) ได้เสนอแนวความคิดว่าการมีส่วนร่วมหรือไม่มีส่วนร่วมนั้น มีมาตรวัด 3 ประการ ดังนี้

1. การกระทำของแต่ละบุคคล มิใช่เป็นการกระทำโดยกลุ่ม ซึ่งอาจทำให้ได้ข้อสรุปที่ไม่ถูกต้อง เพราะการแสดงออกของแต่ละบุคคลในขั้นตอนการมีส่วนร่วมนั้นจะเห็นได้ถึงค่านิยม การรับรู้และพฤติกรรมของแต่ละบุคคล

2. ระดับของการกระทำซึ่งแสดงออกโดยการกระทำที่บ่อยครั้ง ระยะเวลาของกิจกรรมที่ยาวนานหรือมีความผูกพันและมีแรงจูงใจในการกระทำ

3. คุณภาพของการเข้าร่วม ดูจากผลกระทบของการเข้าร่วม ได้แก่ ความรับผิดชอบ การตัดสินใจ การยอมรับความสามารถและการแสดงความคิดเห็นที่มีผลต่อการประเมินผล

โรเจอร์ และชูเมคเกอร์ (Roger and Shoemaker 1971 : 312-316, อ้างถึงใน จักรพงษ์ ทองเพชร, 2538 : 14) กล่าวว่าพลังในการตัดสินใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรมมีด้วยกันหลายประการดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในอำนาจอย่างกว้างขวาง
2. การตัดสินใจเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงโดยมีการปรึกษากับคนที่รับผลกระทบมีผลกับการตัดสินใจ

- 2.1 ความรู้เกี่ยวกับความจำเป็นที่จะต้องเปลี่ยนแปลง
- 2.2 การชักจูงและการประเมินผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการตัดสินใจ

- 2.3 การตัดสินใจยอมรับ หรือปฏิเสธซึ่งมีผลมาจากการประเมิน
- 2.4 การสื่อสารเกี่ยวกับการตัดสินใจ
- 2.5 การกระทำตามการตัดสินใจ

จากทฤษฎีการมีส่วนร่วม สรุปได้ว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนคือ พฤติกรรมของแต่ละบุคคลที่แสดงออกในการทำกิจกรรม โดยจะเข้าร่วมในแต่ละกิจกรรม บ่อยครั้งเพียงใดขึ้นอยู่กับแรงจูงใจ ความคาดหวังในการดำเนินกิจกรรม ผู้วิจัยเห็นว่าทฤษฎีการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับมีส่วนร่วมของประชาชนในแต่ละของโครงการพัฒนา

ผู้วิจัยได้สรุปเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยในครั้งนี้ได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมการจัดการที่เป็นประโยชน์ในการพัฒนาท้องถิ่นนั้นและจากแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนตามทฤษฎีของนักวิชาการหลายท่านจะเห็นได้ว่ามีลักษณะและขั้นตอนไม่แตกต่างกันเล็กน้อยในส่วนของรายละเอียดที่แยกย่อยเท่านั้น ซึ่งในการวิจัยการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งองค์ประกอบของการมีส่วนร่วมเป็น 4 องค์ประกอบดังนี้

1. มีส่วนร่วมด้านร่วมคิด หมายถึง การร่วมประชุมกลุ่ม ร่วมเสนอแนะแนวทางการดำเนินงาน กฎระเบียบ ข้อบังคับของกลุ่ม การร่วมแสดงความคิดเห็นในการวางแผน คิดค้นกิจกรรมและการผลิตสินค้า ร่วมปรับปรุงการให้บริการหรือคุณภาพของ

สินค้า รวมทั้งการอำนวยความสะดวกในการวางแผนและการประสานงานกับหน่วยงานและเครือข่ายต่างๆ

2. มีส่วนร่วมด้านร่วมตัดสินใจ หมายถึง การร่วมกระทำการคัดเลือกบุคคลและคณะกรรมการบริหารในกลุ่ม ร่วมกันตัดสินใจเลือกวิธีดำเนินการกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ กิจกรรมของกลุ่ม การคัดเลือกวัตถุประสงค์ในการให้บริการหรือผลิตสินค้า ตัดสินใจ กำหนดราคาค่าธรรมเนียมการให้บริการ รวมทั้งตัดสินใจปรับปรุงคุณภาพผลิตภัณฑ์และเลือกวิธีการ แนวทางการแก้ไขปัญหา

3. มีส่วนร่วมด้านการปฏิบัติ หมายถึง เป็นคณะกรรมการบริหารกลุ่มร่วมปฏิบัติงานตามแผนงานหรือกิจกรรม ร่วมชักชวนผู้อื่นให้ร่วมปฏิบัติงาน บริจาคงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์และสถานที่ในการดำเนินงานของกลุ่ม รับการฝึกอบรม พร้อมทั้งร่วมโฆษณา ประชาสัมพันธ์ และจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ และประสานขอความร่วมมือระหว่างกลุ่มหรือหน่วยงานต่างๆ

4. มีส่วนร่วมติดตามและประเมินผล หมายถึง การควบคุมค่าใช้จ่าย ทรัพยากรและวัตถุประสงค์ของการดำเนินงาน มีการสำรวจและเก็บข้อมูลการดำเนินงาน การประเมินผลการปฏิบัติงานในรอบปี และประเมินผลกิจกรรมการให้บริการการผลิต การจัดจำหน่ายสินค้า ร่วมวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรค พร้อมทั้งติดตามและค้นหาแนวทางการปรับปรุงการดำเนินงานและมีส่วนร่วมกับทางราชการในการติดตามและประเมินผลความสำเร็จ และปัญหาอุปสรรคของกลุ่ม

จากแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน การที่จะกระตุ้นการมีส่วนร่วมของประชาชนให้เข้ามามีส่วนร่วมนั้น จำเป็นต้องคำนึงและมีความรู้ความเข้าใจในโครงการพัฒนา อีกทั้งผลตอบแทนที่จะได้รับจากการเข้าร่วม การสนับสนุนและการประชาสัมพันธ์ของภาครัฐด้วย ดังนั้นการพัฒนาผลตอบแทนที่เหมาะสมจะช่วยเสริมสร้างให้สมาชิกในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการด้วยความสมัครใจ

3. ทฤษฎีความคาดหวังผลตอบแทน

เมื่อสมาชิกในกลุ่มมีแรงจูงใจในการร่วมกันทำงาน มีความผูกพันต่อองค์การ ทำงานเพื่อมุ่งหวังความสำเร็จ หลีกเลี่ยงความล้มเหลว ผลลัพธ์ที่ตามมา คือ ความสำเร็จของกลุ่ม และตัวสมาชิกเอง การทำงานด้วยความคาดหวังผลตอบแทนตามทฤษฎีความคาดหวัง (Vroom's Expectancy Theory) ของ Vroom (จำนง บุญชู, 2531 : 268-272) ซึ่งได้อธิบายทฤษฎีความ

คาดหวัง เป็นทฤษฎีแรงจูงใจรูปแบบหนึ่ง ซึ่งอธิบายถึงระดับกำลังกายและกำลังใจที่บุคคลจะอุทิศให้กับสิ่งใดนั้นขึ้นอยู่กับตัวแปร 4 ประการ ดังนี้

1. ผลตอบแทนที่จะได้รับนั้น เหมาะสมกับบทบาทที่เป็นอยู่หรือไม่
2. ความพอใจ หรือไม่พอใจต่อผลตอบแทนที่ได้รับจากงานนั้น
3. เมื่อทำการเปรียบเทียบกับผู้อื่นแล้วเชื่อว่าตนเองได้รับผลตอบแทน
4. โอกาสที่จะได้รับผลตอบแทนนั้น

ความพอใจต่อสิ่งเหล่านี้ จะเพิ่มขึ้นหากได้รับผลตอบแทนเพิ่มขึ้นและตรงข้ามคือจะลดลงถ้าหากผลตอบแทนที่ได้ลดลงหรือน้อยลงและเมื่อใดที่บุคคลไม่มีความสนใจต่อผลตอบแทนต่าง ๆ นั้น ความสัมพันธ์ดังกล่าวจะหมดไป ยิ่งกว่านั้นหากบุคคลเกิดความไม่พอใจต่อผลตอบแทนที่ได้แล้ว ความสัมพันธ์ก็จะเป็นไปในทางตรงกันข้ามกัน

ปริยาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2541 :118) สรุปแรงผลักดัน 3 ประการตามแนวคิดของ Vroom ดังนี้

1. เป้าหมายของบุคคลที่ต้องการได้รับ โดยเน้นที่จุดประสงค์และเป้าหมายที่ต้องการ รวมไปถึงการเลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่ง เลื่อนขั้นเงินเดือน ความก้าวหน้าของงาน ความมั่นคงในอาชีพและเป็นงานที่แต่ละบุคคลให้ความสนใจ เพราะในแต่ละบุคคลนั้นมีเป้าหมายที่เหมือนกัน
2. ความเข้าใจหรือการรับรู้ในความสัมพันธ์ระหว่างผลผลิตและการประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย
3. การรับรู้ในความสามารถของตนเองว่าจะมีอิทธิพลมากน้อยเพียงใดต่อระดับของผลผลิต

จะเห็นได้ว่าการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการ โครงการพัฒนาจะเกิดผลประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและต่อส่วนรวม คือชุมชนและหมู่บ้านของตน ซึ่งผลประโยชน์ที่คาดหวังดังกล่าวนี้ถือเป็นรูปแบบของแรงจูงใจอย่างหนึ่ง ที่คาดว่าจะทำให้เกิดพฤติกรรมของการมีส่วนร่วมในกิจกรรม ซึ่งลักษณะของแรงจูงใจแบ่งเป็น 3 ลักษณะดังนี้ (พงษ์พันธ์ พงษ์โสภณ, 2542 :115-16) ดังนี้

1. แรงจูงใจเพื่อความอยู่รอด เป็นแรงจูงใจเพื่อช่วยให้คนเราสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้โดยมักจะสัมพันธ์กับความต้องการพื้นฐานที่คนเราต้องการในชีวิต ได้แก่ อาหาร น้ำ อากาศ เป็นต้น

2. แรงจูงใจทางสังคมเป็นแรงจูงใจที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ในสังคมอาจได้ อิทธิพลโดยตรงจากสิ่งเร้าที่เป็นบุคคลหรือจากวัตถุที่มองเห็นได้หรือมาจากนามธรรม ได้แก่ คำตอบแทน รางวัล การเป็นผู้นำกลุ่มหรือคณะกรรมการกลุ่ม

3. แรงจูงใจเกี่ยวกับตนเอง เป็นแรงผลักดันให้ตนเองมีความพยายามปรับตัว ได้แก่แรงจูงใจเกี่ยวกับความสำเร็จในหน้าที่การงาน ความสำเร็จในชีวิตหรือความภาคภูมิใจ ทั้งของตนเองและส่วนรวม

รูปแบบของแรงจูงใจอย่างหนึ่งคือความคาดหวังผลประโยชน์ตอบแทนจากการ เข้าร่วมโครงการ ได้แก่รายได้เพิ่มขึ้นทั้งของตนเองและกลุ่ม ได้รับการคัดเลือกเป็น คณะกรรมการกลุ่ม ได้รับความรู้เพิ่มเติมจากการเข้าร่วม ผลผลิตของกลุ่มได้รับการยอมรับ มีชื่อเสียง ผลผลิตที่ได้รับมาตรฐานการผลิต การได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐหรือเอกชน ช่วยให้การดำเนินงานภายในกลุ่มมีความสะดวก รวดเร็วมากยิ่งขึ้น เมื่อมีส่วนร่วมแล้วปัญหา ของกลุ่มได้รับการแก้ไขอย่างถูกต้องและทันเหตุการณ์ แรงจูงใจในการเข้าร่วมที่สำคัญที่ช่วยให้ สร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชน แรงจูงใจเหล่านี้อาจเป็นแรงผลักดันให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ในการจัดการกลุ่มเพิ่มมากขึ้น

4. ทฤษฎีเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจ

4.1 แนวคิดเกี่ยวกับความรู้

การรวมกลุ่มทำกิจกรรมนั้นหากต้องการประสบความสำเร็จแล้ว นอกจากบุคคลจะมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน การที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการใดโครงการ หนึ่งที่มีขั้นตอนและการดำเนินงานที่ซับซ้อนมากขึ้นนั้น บุคคลจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่ ตนเองเกี่ยวข้องด้วย

4.2 ความหมายของความรู้

เกคินี จูทาวิจิตร (2540 : 52) กล่าวว่าความรู้ หมายถึง ความสามารถของ ผู้เรียนที่จะรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม โดยแบ่งออกเป็นความรู้ต่อสถานการณ์หนึ่งและความรู้ต่อ เรื่องราวทั่วไป ความรู้จึงเป็นความสามารถในการใช้ข้อเท็จจริง ความคิด ความหยั่งรู้ หยั่งเห็น ตลอดจนสามารถเชื่อมโยงความรู้เข้ากับเหตุการณ์ต่างๆได้

กิติมา สุรสนธิ (2541 : 56) กล่าวว่า ความรู้ (Knowledge) หมายถึง สิ่งที่ได้รับสั่งสมมาจากประสบการณ์หรือจากการเรียนรู้ในสิ่งหรือเรื่องต่างๆที่อาจเป็นทั้งความรู้ในแง่ วิชาการหรือความรู้ในด้านอื่น ความรู้ในส่วนของผู้รับสารนั้น จะหมายถึงความรู้ขั้นพื้นฐานใน

การอ่านออกเขียนได้ของบุคคล ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับข้อมูลข่าวสารที่จะรับและความรู้ในเรื่องกระบวนการของการสื่อสารซึ่งจะทำให้ผู้รับสารสามารถทราบภาษาของตนเองและไม่ทำให้กลายเป็นอุปสรรคในการสื่อสาร ซึ่งความรู้ดังกล่าวจะมีผลต่อการทำความเข้าใจในเนื้อหาสาระของสารที่ผู้รับได้รับมา ซึ่งจะมีผลต่อความสำเร็จของการสื่อสาร

พัชนี เขยจรรยา และคณะ (2541 : 88) กล่าวว่า ความรู้ (Knowledge) เป็นคำที่ใช้กล่าวถึงสภาพความเป็นจริงที่ต่อเนื่องมาจากระดับสารสนเทศโดยจะต้องผ่านการจัดระบบเพิ่มเติม ดังนี้

1. ต้องมีกระบวนการจัดระบบที่มีความประณีตยิ่งขึ้น ได้แก่ มีการอ้างอิงกับข้อความที่มีการพิสูจน์แล้ว มีความเชื่อมโยงอย่างเป็นเหตุเป็นผลระหว่างสารสนเทศกันเอง
2. ต้องมีความสัมพันธ์เชิงเหตุผล สามารถระบุได้ว่าอะไรเป็นสาเหตุ อะไรเป็นผลลัพธ์มีการลำดับของเวลา
3. ต้องมีความสม่ำเสมอเป็นความจริงทั่วไป มิใช่เกิดขึ้นเฉพาะครั้งคราว หรือเป็นกรณียกเว้น

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา (2542 : 67) กล่าวว่า ความรู้คือ การรับรู้ เข้าใจ แยกแยะได้ (Analysis) วิเคราะห์ได้ (Synthesis) และประเมินได้ในใจ (Vicarious Evaluation) ดังนั้นจะมีความรู้ได้ดี ต้องรับรู้ ใคร่ครวญและเข้าใจ ประเมินได้ว่า สิ่งใดเหมาะสมแต่จะยังไม่เคยลงมือปฏิบัติเท่านั้น

ดังนั้นคำถามเรื่องความรู้ อาจถามว่าท่านได้ทราบเข้าใจว่า ท่านคิดว่า ท่านประเมินว่า ท่านสามารถสรุปแนวคิดเกี่ยวกับความรู้ หมายถึงการที่บุคคลได้รับข้อเท็จจริงและรายละเอียดเรื่องราว สามารถที่จะจดจำและระลึกได้ถึงวิธีการและกระบวนการหลากหลายซึ่งถ่ายทอดกัน

4.3 ระดับความรู้

เกศินี จุฑาวิจิตร (2540 : 52) จำแนกระดับความรู้ ออกได้เป็น 6 ระดับ ซึ่งได้อธิบายแตกต่างจากนรินทร์ชัย พัฒนพงศาในข้างต้น ดังนี้

1. ระดับที่ระลึกได้ (Recall) หมายถึง การเรียนรู้ในลักษณะที่จดจำเรื่องเฉพาะวิธีปฏิบัติกระบวนการและแบบแผนได้ ความสำเร็จในระดับนี้คือความสามารถในการดึงข้อมูลออกมาจากความจำได้
2. ระดับที่รวบรวมสาระสำคัญได้ (Comprehension) หมายความว่าบุคคลสามารถทำบางสิ่งบางอย่างได้มากกว่าการจดจำเนื้อหาที่ได้รับ ได้แก่ สามารถเขียน

ข้อความเหล่านั้นด้วยถ้อยคำของตนเองได้ สามารถแสดงให้เห็นได้ด้วยภาพให้ความหมายที่ลึกซึ้ง แปลความและเปรียบเทียบความคิดอื่นหรือคาดคะเนผลที่เกิดขึ้นต่อไปได้

3. ระดับการนำไปใช้ (Application) เป็นความสามารถที่จะนำข้อเท็จจริง และความคิดที่เป็นนามธรรม ไปปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม

4. ระดับการวิเคราะห์ (Analysis) คือ ความสามารถในการใช้ความคิดในรูปของการนำความคิดมาแยกเป็นส่วน เป็นประเภทหรือนำข้อมูลมาประกอบกันเพื่อการปฏิบัติของตนเอง

5. ระดับการสังเคราะห์ (Synthesis) คือ การนำข้อมูลและแนวความคิดนำมาประกอบกันแล้วนำไปสู่การสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นสิ่งใหม่ที่แตกต่างไปจากเดิม

6. ระดับการประเมินผล (Evaluation) คือ ความสามารถในการใช้ข้อมูลเพื่อตั้งเกณฑ์ การรวบรวมและวัดข้อมูลตามมาตรฐานและนำมาสู่การตัดสินใจระดับของประสิทธิผลในกิจกรรมแต่ละอย่าง

4.4 การวัดระดับความรู้

การวัดความรู้เป็นการวัดระดับของความจำ ความสามารถในการคิดเข้าใจ หลังจากผ่านประสบการณ์หรือการศึกษามาแล้ว การวัดดังกล่าวนี้จะสามารถแยกคนที่มีความรู้ออกจากคนที่ไม่รู้ได้ระดับหนึ่ง (ศุภกนิษฐ์ พลไพสินทร์, 2540 : 24) วิธีการวัดนั้นทำโดยการตั้งข้อคำถามที่เกี่ยวกับเนื้อเรื่องวิธีการและความรู้รวบยอดของเรื่องราวนั้น โดยจะถามทั้งสามหรืออย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้ ถ้าสามารถตอบถูกต้องก็เรียกว่าเป็นผู้มีความรู้ในเรื่องนั้น ถ้าคิดไม่ออกเพราะลืมหรือตอบผิดก็เรียกว่าไม่มีความรู้ (ชวาล แพรัตนกุล, 2526 :11)

การวัดความรู้ยังสามารถวัดในเรื่องของการระลึกเรื่องราว ข้อเท็จจริงหรือประสบการณ์ด้วยคำถาม 3 ชนิดต่อไปนี้ (ไพศาล หวังพาณิชย์, 2526 : 96) คือ

1. ถามความรู้ในเนื้อเรื่อง โดยการถามในรายละเอียดและข้อเท็จจริง
2. ถามความรู้ในวิธีดำเนินการ โดยการถามถึงวิธีการปฏิบัติและขั้นตอน

3. ถามความรู้รวบยอด โดยการถามการจดจำข้อสรุปเพื่อย่อลงมาเป็นใจความสำคัญของเรื่องนั้น

Benjamin S.Boom (บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์, 2537) กล่าวถึงความรู้เป็นข้อเท็จจริง กฎเกณฑ์และรายละเอียดต่างๆที่บุคคลได้รับและเก็บรวบรวมสะสมไว้ โดยมีวิธีวัดความรู้ ดังนี้

1. วิธีการวัดระดับความรู้ ความจำ เป็นการวัดความสามารถขั้นต่ำที่สุด ด้วยการถามเพื่อวัดความจำจากสิ่งต่างๆที่เคยมีประสบการณ์มาแล้ว
2. วิธีการวัดระดับความเข้าใจ โดยวัดความสามารถในการจับใจความสำคัญหรือแปลความหมายของสิ่งของหรือสัญลักษณ์ที่พบเห็นได้ถูกต้อง สามารถย่อใจความสำคัญของสิ่งนั้นตลอดจนสามารถตีความและจินตนาการ เหตุการณ์ที่พบเห็นได้อย่าง ถูกต้อง
3. วิธีวัดระดับการนำไปใช้ เป็นการวัดความสามารถในการนำเอาความรู้ไปใช้แก้ปัญหาให้ได้อย่างเหมาะสม คำถามจะวัดในเรื่องการนำไปใช้
4. วิธีวัดระดับการวิเคราะห์ เป็นการวัดความสามารถในการแยกแยะความคิด การปฏิบัติออกเป็นระดับย่อยๆว่าสิ่งนั้นประกอบไปด้วยส่วนย่อยๆอะไรบ้างส่วนใดสำคัญที่สุด และมีความสัมพันธ์กันอย่างไร
5. วิธีการวัดระดับการสังเคราะห์ เป็นการวัดความสามารถในการรวบรวม และผสมผสานรายละเอียดปลีกย่อยของข้อมูล สร้างเป็นสิ่งที่ต่างไปจากเดิม
6. วิธีวัดระดับประเมินค่า เป็นการวัดความสามารถในการสรุปคุณค่า หรือการตีราคาเกี่ยวกับเรื่องราว ความคิด พฤติกรรม ความเหมาะสมหรือไม่เหมาะสมซึ่งเป็นส่วนประกอบในการประเมินผล

เมื่อบุคคลได้รับความรู้ ซึ่งอาจจะได้รับมาจากการฟัง การอ่าน การปฏิบัติงานจะทำให้บุคคลพยายามที่จะทำความเข้าใจกับความรู้นั้นๆ จากนั้นบุคคลจะนำความรู้ไปใช้ในการแก้ปัญหาหรือสถานการณ์ออกเป็นส่วนๆเพื่อทำความเข้าใจในแต่ละส่วนของสถานการณ์นั้น การที่บุคคลจะสามารถปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องได้นั้น บุคคลจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องนั้นเสียก่อน เพราะความรู้ความเข้าใจเป็นพื้นฐานการคิด การไตร่ตรองตัดสินใจว่าจะปฏิบัติดีหรือไม่ ความรู้จึงเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ผู้วิจัยคาดว่าจะทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการจัดการ

5. ความหมายและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการ

การจัดการ (Management) เป็นคำศัพท์ที่มีความหมายใกล้เคียงกันกับการบริหาร (Administration) แต่คำว่าการบริหารมักใช้กับการบริหารราชการ ส่วนคำว่าจัดการมักใช้กับการบริหารงานเอกชนหรือดำเนินการตามนโยบายหรือโครงการต่างๆ (สมคิด บางโม, 2538 : 28-29)

5.1 ความหมายการจัดการ

ชงชัย สันติวงษ์ (2531 : 1) ให้ความหมายของคำว่า การจัดการ หมายถึง ภารกิจของบุคคลใดบุคคลหนึ่งที่เข้ามาทำหน้าที่ประสานให้การทำงานของบุคคลที่ต่างฝ่ายต่างทำ และไม่อาจประสบความสำเร็จจากการแยกกันทำ ให้สามารถบรรลุผลสำเร็จได้ด้วยดี

สมพงศ์ เกษมสิน (สมพงศ์ เกษมสิน, อ้างถึงในปธาน สุวรรณมงคล, 2542 : 7) อธิบายการบริหารเป็นการใช้ศาสตร์และศิลป์ปะนําเอาทรัพยากรการบริหารมาประกอบตามกระบวนการบริหาร เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ

ปธาน สุวรรณมงคล (2542 : 7) ได้กล่าวถึงทฤษฎีของ Mc. Farland ว่าการบริหารเป็นกระบวนการของการรวบรวมทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด เพื่อไปสู่ความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดโดยผู้บริหาร ได้แก่ผู้ซึ่งนำความรู้ทรัพยากรมนุษย์ไปสู่การใช้ประโยชน์สูงสุดจากทรัพยากรอื่นที่ไม่ใช่มนุษย์อย่างมีประสิทธิภาพ

สมพร เฟื่องจันทร์ (2544 : 26) ได้กล่าวถึงทฤษฎีของ G. Berkley ว่าการบริหาร คือ การดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยอาศัยปัจจัยทั้งหลาย ได้แก่ คน เงิน วัสดุ สิ่งของ เป็นอุปกรณ์ในการปฏิบัติงานนั้น

สมยศ นาวิการ (2544 : 18) ให้ความหมายการบริหาร หมายถึง กระบวนการของการวางแผนการจัดองค์การ การสั่งการและการควบคุมกำลัง ความพยายามของสมาชิกสำหรับองค์การและใช้ทรัพยากรอื่นๆ เพื่อความสำเร็จในเป้าหมายขององค์กรที่กำหนด

จากนิยามความหมายของการบริหารและจัดการที่นำเสนอข้างต้นจะพบว่า มีความใกล้เคียงกันสามารถใช้แทนกันได้ นักวิชาการบางท่านมองว่าเป็นคำเดียวกัน ซึ่งสรุปได้ว่าการจัดการ หมายถึง การดำเนินการจัดสรรทรัพยากรทางการบริหาร ได้แก่ คน เงิน วัสดุคิบั การจัดการและทรัพยากรให้เกิดความคุ้มค่า มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลโดยให้บุคคลหรือกลุ่มดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกันของกลุ่ม

5.2 ทฤษฎีการจัดการ

ทฤษฎีการบริหารที่น่าสนใจและนิยมใช้กันในปัจจุบัน คือทฤษฎีการบริหารของ Henri Fayol ซึ่งกล่าวถึงการบริหารตามหน้าที่ (Functional Approach) ที่สามารถ

นำไปปรับใช้กับงานได้ทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็นการบริหารงานรัฐบาลหรืองานการจัดการโครงการ ซึ่ง Fayol ได้สรุปสาระสำคัญตามแนวคิดของตนไว้ (สมยศ นาวิการ, 2544 : 63–64) ดังนี้

1. การวางแผน (Planning) หมายถึง กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการสร้างทางเลือกการพยากรณ์เหตุการณ์ในอนาคตที่มีผลกระทบต่อธุรกิจและจัดทำแผนดำเนินงานขึ้นมาเพื่อเป็นแนวทางของการตัดสินใจในอนาคต
2. การจัดองค์การ (Organizing) หมายถึง กิจกรรมที่ทำให้เกิดโครงสร้างของงานและอำนาจหน้าที่ การจัดองค์การจะกำหนดความเหมาะสมของเครื่องจักร วัสดุและบุคคลเพื่อความสำเร็จของเป้าหมายขององค์กร
3. การบังคับบัญชา (Commanding) หมายถึง การสั่งงานแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาเพื่อความสำเร็จของงาน โดยการติดต่อสื่อสารแบบ 2 ทางโดยตรงกับผู้ใต้บังคับบัญชา
4. การประสานงาน (Co – ordinating) หมายถึง การรวมงานของทุกคนทุกฝ่ายให้ร่วมกันและกำกับเพื่อมุ่งไปสู่จุดมุ่งหมายเดียวกัน
5. การควบคุม (Controlling) หมายถึง การกำกับการให้สามารถประกันว่ากิจกรรมต่างๆที่กระทำเป็นไปตามแผนงานที่กำหนดไว้

ชงชัย สันติวงษ์ (2535 : 29–30) ได้กล่าวถึงแนวคิดของ Fayol ว่าเขาได้วางหลักบริหาร (Management Principle) ที่ใช้ในการบริหารทั่วไปไว้ 14 ข้อ ดังนี้

1. อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ(Authority and Responsibility) เป็นสิ่งที่แยกจากกันไม่ได้
2. การมีผู้บังคับบัญชาเพียงคนเดียว (Unity of Command) เพื่อการลดความสับสนในการรับคำสั่ง
3. การมีเป้าหมายเดียวกัน (Unity of Direction)
4. สายการบังคับบัญชา (Scalar Chain)
5. การแบ่งงานกันทำ (Division of Work) ตามความถนัดของแต่ละบุคคล
6. ความมีระเบียบวินัย (Discipline)
7. ผลประโยชน์ส่วนตัวมีความสำคัญน้อยกว่าผลประโยชน์ขององค์กร (Subordination of Individual to the General Interest)
8. ค่าตอบแทนและวิธีการจ่ายค่าตอบแทน (Remuneration and Methods)
9. การรวมอำนาจ (Centralization)

10. คำสั่ง (Order)
11. หลักความสามารถ (Equity)
12. ความมั่นคงในงาน (Stability of Tenure)
13. ความคิดริเริ่ม (Initiative)
14. ความสามัคคี (Esprit de Corps)

Henri Fayol ได้เสนอหลักการบริหารทั่วไปแล้ว แนวคิดที่สำคัญอีกแนวคิด คือ แนวคิดของ Luther Halsey และ Lyndall Urwick กล่าวถึง หลักการบริหารในองค์กรใดๆก็ตาม นักบริหารจะต้องเข้ามาเกี่ยวข้องกับในการบริหารงานในหน้าที่หลัก 7 ประการ คือ POSDCORB (ลีสิน กุสสลานุภาพ, 2536 : 128) ดังนี้

1. P = Planning คือการกำหนดเป้าหมายและวิธีการไว้ล่วงหน้าว่าหน่วยงานต้องการอะไร และทำอย่างไรจึงจะได้มาซึ่งสิ่งนั้น

2. O = Organizing คือมีการจัดโครงสร้างและองค์การอย่างเป็นทางการภายในองค์กรเพื่อประสานงานหน่วยงานย่อยให้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์และดำเนินการที่มีประสิทธิภาพ

3. D = Directing คือการอำนวยความสะดวกให้งานภายในองค์กรสำเร็จ ลุล่วงไปด้วยดี หรือการตัดสินใจที่จะต้องมียุอยู่แล้วแปลงการตัดสินใจออกเป็นคำสั่ง

4. S = Staffing คือการบรรจุหรือคัดเลือกบุคคลประจำในแต่ละตำแหน่ง

5. Co = Coordinating คือการประสานงานมีหน้าที่สำคัญในการประสานงานในแต่ละส่วนเข้าด้วยกัน

6. R = Reporting คือการรายงานคล้ายกับ Monitoring

7. B = Budgeting คือการจัดงบประมาณที่จะนำมาใช้ดำเนินงาน

จากการศึกษาแนวคิดดังกล่าว สามารถสรุปได้ว่าการจัดการเป็นสิ่งสำคัญของการเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มกิจกรรม ซึ่งการจัดการต้องประกอบด้วยการประชุมเพื่อวางแผน การแสดงความคิดเห็นเพื่อกำหนดแนวทางการดำเนินงาน วิธีการกฎระเบียบ ข้อบังคับและกิจกรรมของกลุ่มเพื่อลดความขัดแย้ง เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน การตัดสินใจคัดเลือกคณะกรรมการกลุ่มและแนวทางการพัฒนาและการแก้ไขปัญหา การร่วมบริจาคงบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ การผลิตและพัฒนาผลิตภัณฑ์ การประชาสัมพันธ์ การจัดทำนายผลิตภัณฑ์ รวมทั้งการติดตามประเมินผลอย่างสม่ำเสมอ การประสานขอความร่วมมือ

และขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานของรัฐหรือองค์กรนอกชุมชนรวมทั้งการให้ความรู้ความเข้าใจในการจัดการภายในกลุ่ม และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีประสิทธิภาพ

ผู้วิจัยได้นำแนวคิดการจัดการมาเป็นแนวทางในการสร้างเครื่องมือในการวิจัยการมีส่วนร่วมในการจัดการตามโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ในครั้งนี้

6. แนวคิดหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์

โครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ เป็นแผนแม่บทระยะ 5 ปี(พ.ศ. 2544–พ.ศ.2549)ตามนโยบายเร่งด่วนเพื่อแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจเพื่อให้ชุมชนหรือตำบลสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ที่มีเอกลักษณ์ดีเด่น แสดงถึงภูมิปัญญาและของดีที่มีอยู่ตามธรรมชาติ จนสามารถเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายพัฒนาไปสู่วิสาหกิจชุมชนอันเป็นอีกแนวทางหนึ่งในการฟื้นฟูภาวะเศรษฐกิจของประเทศได้ (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2544)

แนวคิดโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ เป็นแนวคิดที่ส่งเสริมสนับสนุนกระบวนการพัฒนาท้องถิ่น สร้างชุมชนเข้มแข็ง โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างงานสร้างรายได้ที่มั่นคงและต่อเนื่อง ประชาชนพึ่งตนเองได้ในที่สุด หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ไม่ได้หมายความว่า 1 ตำบล มีเพียง 1 ผลิตภัณฑ์ แต่มีความหมาย คือ บางผลิตภัณฑ์อาจรวมกัน 2 ตำบลใกล้เคียงกันก็ได้ แนวคิดดังกล่าวได้รับต้นแบบและการถ่ายทอดจากแนวคิดหนึ่งชุมชน หนึ่งผลิตภัณฑ์ (One Village One Product Movement : OVOP) ของเมืองโออิตะ ประเทศญี่ปุ่นที่เริ่มโครงการในปี 2532

จากการศึกษาสรุปได้ว่าโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์เป็นโครงการเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของประชาชน ให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ สามารถสร้างงาน สร้างรายได้ ลดการอพยพสู่เมืองใหญ่ กำหนดให้แต่ละชุมชนรวมตัวกัน สร้างผลิตภัณฑ์โดยการแปรรูปภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์หลัก 1 ผลิตภัณฑ์ใช้วัตถุดิบในท้องถิ่น โดยรัฐบาลมีส่วนในการช่วยสนับสนุนให้ความรู้สมัยใหม่ แนะนำการจัดการที่ดี มีการเชื่อมโยงสินค้าจากชุมชนสู่ตลาดทั้งในประเทศและต่างประเทศเป็นผลให้เศรษฐกิจในชุมชนดีขึ้น สามารถสร้างรายได้ให้กับประชาชน เมื่อเศรษฐกิจรากหญ้าดีขึ้นจะส่งผลให้เศรษฐกิจมหภาคมั่นคงและยั่งยืน

5.1 พลังขับเคลื่อนที่สำคัญของโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (กิตติ ลิมสกุล, 2545 : 9)

5.1.1 ระบบราชการ การพัฒนาหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์เป็นการสร้างการพัฒนาจากภายในแทนการชี้นำโดยภาครัฐ ขบวนการนี้เป็นการคิดและทำโดยเบื้องล่างสู่เบื้องบนโดยประชาชนมีส่วนร่วม ราชการเป็นเพียงผู้คอยติดตามการขับเคลื่อนเพื่อสรุปเป็นรายงานแต่

ละหมู่บ้าน อำเภอ เมือง จังหวัด ซึ่งในแต่ละแห่งก็มีวิธีการที่แตกต่างกัน อีกทั้งคอยช่วยเหลือทางด้านเทคนิคการผลิต การแปรรูปผลิตภัณฑ์

ระบบราชการคือเริ่มจากหน่วยงานภายในจังหวัด ได้แก่ สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด สำนักงานส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดและสำนักงานพาณิชย์จังหวัดรับเรื่องราวต่างๆ ตลอดจนติดตามและประเมินผลการดำเนินงานของท้องถิ่นว่ามีความก้าวหน้าไปเพียงใด สำหรับตำบล หมู่บ้านและการบริหารส่วนท้องถิ่นต่างๆจะมีการรวมกลุ่มของประชาชน โดยมีเจ้าหน้าที่รัฐเป็นที่เลี้ยงเพื่อช่วยผลักดันและสนับสนุนการพัฒนาให้ผ่านขั้นตอนต่างๆของกระบวนการขั้นหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์

5.1.2 บริษัท แต่ละจังหวัดส่งเสริมให้บริษัทเอกชนภายในท้องถิ่นมีส่วนในการพัฒนาหลายด้าน โดยคาดว่าบริษัทจะส่งเสริมและร่วมแก้ปัญหาให้กับประชาชนในพื้นที่โดยตรง

5.1.3 ผู้นำเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้สำหรับขบวนการพัฒนากับการจัดตั้งองค์กรที่เข้มแข็ง อย่างไรก็ตามผู้นำในที่นี้ไม่ได้หมายถึงเฉพาะกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แต่ยังรวมถึงที่มาจากภาคประชาชนด้วย ผู้นำจะเป็นตัวแทนของประชาชนเนื่องจากสามารถทราบถึงความต้องการอย่างแท้จริงของประชาชน

5.1.4 องค์กรประชาชนคือการรวมกลุ่มของประชาชน กลุ่มผลิตภัณฑ์ องค์กรชุมชน สหกรณ์ของกลุ่มเกษตรกร หอการค้า กลุ่มผู้บริโภค กลุ่มเหล่านี้เป็นตัวแทนของผลประโยชน์ของประชาชน ซึ่งจะมีการร่วมมือในการวางรูปแบบและบรรทัดฐานที่แต่ละฝ่ายเสนอมา รวมถึงการเลือกผลิตภัณฑ์เพื่อนำมาผลิตและมีการหาตลาดเพื่อจำหน่ายสินค้า

6.2 ขั้นตอนการบริหารโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ มีดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ระดับตำบล องค์กรที่รับผิดชอบ คือ องค์กรบริหารส่วนตำบล มีหน้าที่หลักในการระดมการจัดเวทีประชาคมเพื่อคัดเลือกผลิตภัณฑ์ดีเด่นของตำบลให้สอดคล้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น วัตถุประสงค์ในท้องถิ่นและแผนชุมชน

ขั้นตอนที่ 2 ระดับอำเภอหรือกิ่งอำเภอ องค์กรที่รับผิดชอบ คือ นตผ. อำเภอหรือกิ่งอำเภอ มีหน้าที่หลักในการจัดลำดับผลิตภัณฑ์ดีเด่นตำบลต่างๆของอำเภอหรือกิ่งอำเภอ การบูรณาการแผนและงบประมาณเพื่อให้การสนับสนุน

ขั้นตอนที่ 3 ระดับจังหวัด องค์กรที่รับผิดชอบ คือ นตผ.จังหวัด มีหน้าที่หลักในการจัดลำดับผลิตภัณฑ์ดีเด่นอำเภอต่างๆของจังหวัด การบูรณาการแผนและงบประมาณ เพื่อให้การสนับสนุน

ขั้นตอนที่ 4 ระดับส่วนกลาง องค์กรที่รับผิดชอบ คือ กอ.นตผ. มีหน้าที่หลักในการกำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์และแผนแม่บทการดำเนินงาน โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์กำหนดมาตรฐานหลักเกณฑ์การคัดเลือกและขึ้นบัญชีผลิตภัณฑ์ดีเด่นของตำบล และเสนอคณะรัฐมนตรีเพื่อสนับสนุนให้การดำเนินงานเป็นไปตามนโยบาย ยุทธศาสตร์และแผนแม่บท

6.3 ผลการดำเนินงานด้านความเข้มแข็งของท้องถิ่น

ความสำเร็จจากการดำเนินโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ทำให้สมาชิกร้อยละ 85.9 มีงานทำและในครัวเรือนของสมาชิกร้อยละ 68.0 มีงานทำเพิ่มขึ้นรวมทั้งการใช้เวลาในการผลิต เฉลี่ยต่อกลุ่มเพิ่มขึ้นตามไปด้วย คือจากเฉลี่ย 8.5 เดือน เป็น 8.9 เดือนต่อปี (<http://www.nesdb.go.th>, 2549) ซึ่งส่งผลให้สมาชิกร้อยละ 87.5 มีรายได้เพิ่มขึ้น รายได้หลังจากการร่วมทำธุรกรรมกับกลุ่มฯเพิ่มขึ้นร้อยละ 42.7 และหากทิศทางการเปลี่ยนแปลงเป็นเช่นนี้อย่างต่อเนื่องจะทำให้สมาชิกสามารถยึดเป็นอาชีพหลักมากกว่าการยึดเป็นอาชีพเสริมมากยิ่งขึ้น

นอกจากเรื่องรายได้ การมีงานทำ และการประกอบอาชีพพบว่าชาวบ้านทั้งที่เป็นสมาชิกและไม่เป็นสมาชิกและได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางด้านการขาย วัตถุประสงค์ผลิตผลหรือผลิตภัณฑ์ หรือการรับจ้างกับผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์เพิ่มขึ้น (ร้อยละ 25.5) แบ่งเป็นกลุ่มสมาชิกเพิ่มขึ้นร้อยละ 14.5 และกลุ่มที่ไม่ได้เป็นสมาชิกเพิ่มขึ้นร้อยละ 52.1 โดยกลุ่มผลิตภัณฑ์ หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ที่มีชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมมากที่สุดสองอันดับแรกคือ กลุ่มหัตถกรรม และกลุ่มผลิตผลการเกษตรตามลำดับ ชุมชนมีความเข้มแข็งเพิ่มขึ้น

ผลการดำเนินงานหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ที่ผ่านมาไม่เพียงแต่ทำให้สมาชิกของกลุ่มผลิตภัณฑ์ หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์มีรายได้ มีงานทำและมีระยะเวลาการผลิตต่างๆขึ้นอีกหลายประการ ที่สำคัญคือ

เกิดการรวมตัวของกลุ่มอาชีพต่างๆเป็นเครือข่ายต่างๆเพิ่มขึ้น ร้อยละ 41.6 หลังมีโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์โดยมีการขยายเครือข่ายของกลุ่มที่ประกอบอาชีพเดียวกันและการเป็นเครือข่ายกับหน่วยพัฒนาและกลุ่มอาชีพอื่นๆในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน

ระหว่างร้อยละ 26.8 ถึง ร้อยละ 29 นอกจากนี้ยังพบว่า หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ดีเด่นระดับชาติ ขยายเครือข่ายได้มากกว่าผลิตภัณฑ์ดีเด่นระดับจังหวัด ถึงร้อยละ 14

เกิดกระบวนการเรียนรู้การบริหารจัดการกลุ่มมากขึ้น โดยเรื่องบ่งชี้ที่สำคัญ คือกรรมการและสมาชิก ได้รับการฝึกอบรมมากขึ้นร้อยละ 71.9 และ 50.9 ตามลำดับ สมาชิกมีการเข้าร่วมประชุมและได้รับข้อมูลข่าวสารมากขึ้นร้อยละ 61 และ 80 ตามลำดับและ กรรมการมีความเข้มแข็งเพิ่มขึ้น ร้อยละ 77 รวมทั้งมีพ่อค้าคนกลางมาติดต่อรับซื้อกับกลุ่ม เพิ่มขึ้นร้อยละ 60.9 เกิดความเอื้ออาทรต่อกันในชุมชนมากขึ้น ในขณะที่ปัญหาความยากจนและ ปัญหาสุขภาพเสถียรลดลง ผลจากการสอบถามความเห็นจากกลุ่มกรรมการและสมาชิกเกี่ยวกับ สภาพแวดล้อมของชุมชนหลังมีโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์พบว่าความเอื้ออาทร สามัคคี กันของชุมชนเพิ่มขึ้นระหว่างร้อยละ 76.7 ถึง 78.8 ช่วงให้ความยากจนลดลง ร้อยละ 71 ถึง 76 การอพยพของแรงงานไปทำงานนอกหมู่บ้านลดลง นอกจากนี้กรรมการยังเห็นว่าโครงการนี้ช่วยลดปัญหาสุขภาพจิตในชุมชน ร้อยละ 86 คนในหมู่บ้านมีความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพ เสริม มีความรู้จากสื่อของโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ และมีความสามารถในการหา ตลาดด้วยตนเองมากขึ้น ร้อยละ 87.3 85.2 และ 77.8 ตามลำดับ (<http://www.nesdb.go.th>, 2548)

สำหรับการศึกษาวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการ โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมด้วยแบบสัมภาษณ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลสนับสนุนการวิจัยให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น โดยทำการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ภาครัฐในการบริหารงานโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ส่วนภูมิภาค โดยเฉพาะพัฒนาการจังหวัดและ อำเภอ ที่มีภารกิจส่งเสริมสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนและคัดเลือกผลิตภัณฑ์ดีเด่น ของตำบลต่างๆเพื่อเสนอ กอ.นตผ. เพื่อการบูรณาการแผนงานและงบประมาณของส่วนราชการ ที่เกี่ยวข้องในภูมิภาคเพื่อพัฒนาการจัดการกลุ่มผลิตภัณฑ์ จัดประชาคมค้นหาผลิตภัณฑ์ ข้อมูล พื้นฐานและการเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มคนและชุมชน อีกทั้งทำการสัมภาษณ์พนักงาน ส่วนตำบลขององค์การบริหารส่วนตำบลที่มีหน้าที่หลักในกระบวนการ จัดเวทีประชาคมเพื่อ คัดเลือกผลิตภัณฑ์ดีเด่นของตำบลให้สอดคล้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น วัตถุดิบในท้องถิ่นและ แผนชุมชน

7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาค้นคว้าและตรวจสอบเอกสารงานวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของ ประชาชน พบว่าได้มีการศึกษาวิจัยในเรื่องที่ใกล้เคียงไว้พอสมควร ซึ่งนำมาเป็นแนวทางในการ วิจัยในครั้งนี้ ดังต่อไปนี้

7.1 การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเพศกับการมีส่วนร่วมของประชาชน

จากการศึกษาตัวแปรเรื่องเพศ กับการมีส่วนร่วมของประชาชนของ ประภาศรี พิทักษ์สินสุข (2532 : 82-83) เรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนา ชนบท : ศึกษาเฉพาะกรณีโครงการสุพรรณบุรี พบว่าตัวแปรเพศมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท สำหรับการศึกษานี้ของแนว โสติกพันธ์ (2534 : 87) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาชุมชนของประชาชนในชนบท : ศึกษาเฉพาะกรณี ในเขตพื้นที่จังหวัดสงขลาซึ่งพบว่า ปัจจัยเพศมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการ พัฒนาชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับพรศักดิ์ พัชรพจนานกรณ์ (2530 : 70) ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อ การมีส่วนร่วมของสมาชิกใน สหกรณ์การเกษตร : ศึกษาเฉพาะกรณีสหกรณ์การเกษตรบ้านลาด จำกัด จังหวัดเพชรบุรี ผลการศึกษาพบว่าสมาชิกเพศชายจะมีส่วนร่วมในกิจกรรมสหกรณ์ การเกษตรมากกว่าสมาชิกหญิง อย่างไรก็ตามการศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของ กรรมการกลุ่มเกษตรกรในภาคใต้ของสมคิด รัตนวงศ์ (2542 : 101) พบว่ากรรมการกลุ่มเกษตรกรที่ เป็นเพศหญิงมีส่วนร่วมมากกว่าเพศชาย

ในทางตรงกันข้าม วิวัฒน์ชัย บุญญานุกพงศ์ (2544 : 100) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชน : ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนมอญ บ้านเกาะเกร็ด อำเภอกาญจนดิษฐ์เช่นเดียวกับประพัฒน์ เดชหาญ (2544 : 100) ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมพัฒนาชุมชน ศึกษากรณีผู้ได้รับการสนับสนุนจากมูลนิธิพัฒนา ชุมชนอย่างยั่งยืนในจังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่าปัจจัยเกี่ยวกับเพศไม่มีความสัมพันธ์กับ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน

จากการศึกษาวิจัยข้างต้นพบว่าตัวแปรเพศมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชน ผู้วิจัยจึงนำตัวแปรเพศมาศึกษา โดยคาดว่าเป็นตัวแปรที่จะมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการตามโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์

7.2 การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับอายุกับการมีส่วนร่วมของประชาชน

จากการศึกษาตัวแปรเรื่องอายุ กับการมีส่วนร่วมของประชาชนของ อำนวย สุราประดิษฐ์ (2533 : 74) เรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดตั้งศูนย์สาธิต การตลาดพบว่าสมาชิกที่มีอายุสูงจะมีส่วนร่วมในการดำเนินงานมากกว่าสมาชิกที่มีอายุต่ำและ พิสันต์ ธารสารสมบุรณ์ (2541 : 78) ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์

สิ่งแวดล้อม ศิลปกรรม ศึกษากรณี เกาะสีชัง จังหวัดชลบุรี พบว่าประชาชนที่มีอายุ 52 ปีขึ้นไปมีระดับการมีส่วนร่วมในระดับสูง สอดคล้องกับการศึกษาของสมคิด รัตนวงศ์ (2542 :103) ผลการวิจัยสรุปได้ว่ากรรมการกลุ่มเกษตรกรที่อายุ 40 ปีขึ้นไปมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของกรรมการที่มีอายุต่ำกว่า 40 ปี การศึกษาของประเสริฐ บัวคลี่ใบ (2543 : 59) เรื่องการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการอนุรักษ์และพัฒนาป่าชุมชน บ้านป่าสักงาม ตำบลลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าอายุมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และพัฒนาป่าชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงอายุ 21-40 ปี

ในขณะที่การศึกษาปรารมณฺ์ ยานะวิมุติ (2541: 91) ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมในกิจกรรมแปรรูปผลผลิตเกษตรของสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรในจังหวัดยะลา พบว่าสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรที่มีอายุต่างกันมีส่วนร่วมในกิจกรรมแปรรูปผลผลิตเกษตรไม่ต่างกัน การศึกษาของภัทรา มากน้อย (2545 : 133) เรื่องการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการดำเนินงานของศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลในจังหวัดลำปาง พบว่าตำแหน่งทางสังคมมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาการดำเนินงาน อายุไม่มีความสัมพันธ์ในการมีส่วนร่วมในการศึกษาในครั้งนี้ สอดคล้องกับดุสิตา แก้วสมบุญ (2545 : 128) ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาตำบลขององค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดสงขลา ปัจจัยอายุไม่มีความแตกต่างกันในกระบวนการทั้ง 4 ด้านของการมีส่วนร่วมของประชาชน

จากการศึกษาวิจัยข้างต้นพบว่าตัวแปรอายุมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชน ผู้วิจัยจึงนำตัวแปรอายุมาศึกษา โดยคาดว่าเป็นตัวแปรที่จะมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการตามโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์

7.3 การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับระดับการศึกษากับการมีส่วนร่วมของประชาชน

จากการศึกษาตัวแปรเรื่องระดับการศึกษากับการมีส่วนร่วมของแนวโสตถิพันธุ์ (2534 : 88) พบว่าปัจจัยด้านการศึกษาแตกต่างกันมีส่วนร่วมในการพัฒนาต่างกัน และอรพินท์ สุทธิพันธุ์ (2533 :89) ศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรในกิจกรรมเพื่อเพิ่มพูนรายได้ พบว่าสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรที่มีระดับการศึกษาสูงกว่าป.6 และกลุ่ม ป.4-ป.6 จะมีส่วนร่วมในกิจกรรมเพิ่มพูนรายได้สูงกว่ากลุ่มที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่า ป.4 ส่วนผลการศึกษาของประเสริฐ บัวคลี่ใบ (2543 : 59) เรื่องการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการอนุรักษ์และพัฒนาป่าชุมชน บ้านป่าสักงาม ตำบลลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าระดับการศึกษา มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการอนุรักษ์และพัฒนาป่าชุมชน โดยเฉพาะผู้ที่ได้รับการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาจะมีส่วน

รวมมากกว่าผู้ที่ศึกษาระดับประถมศึกษาและไม่ได้รับการศึกษา สอดคล้องกับผลการศึกษาของ คูลีดา แก้วสมบูรณ์ (2545 : 129) พบว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาต่างกันจะมีความแตกต่างกันในกระบวนการทั้ง 4 ด้านในการมีส่วนร่วม

ในทางตรงกันข้ามการศึกษาของปรารมณียานะวิมุติ (2541: 91) พบว่าจำนวนปีที่ศึกษาในโรงเรียนของสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรที่ต่างกัน ไม่ใช่สิ่งสำคัญของคนในชนบทต่อการมีส่วนร่วมในการเป็นสมาชิกกลุ่มจึงทำให้ระดับการศึกษาไม่มีความแตกต่างกัน เช่นเดียวกับการศึกษาของรามศรี พรหมชาติ (2545 : 74) เรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร : กรณีศึกษาย่านโป่ง ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าระดับการศึกษาไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญในทุกขั้นตอนของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

จากการศึกษาวิจัยข้างต้นพบว่าตัวแปรระดับการศึกษามีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชน ผู้วิจัยจึงนำตัวแปรระดับการศึกษามาศึกษา โดยคาดว่าเป็นตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการตามโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์

7.4 การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับรายได้ของครอบครัวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน

จากการศึกษาตัวแปรเรื่องรายได้ของครอบครัว กับการมีส่วนร่วมของประชาชน ผลการวิจัยของปรารมณียานะวิมุติ (2541: 91) พบว่าสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรที่มีรายได้สูงมีส่วนร่วมในกิจกรรมแปรรูปผลผลิตเกษตร ด้านร่วมคิด ร่วมประเมินผลสูงกว่าผู้ที่มีรายได้ต่ำ ส่วนการศึกษาของสมคิด รัตนวงศ์ (2542 :111) พบว่ากรรมการกลุ่มเกษตรกรภาคใต้ที่มีรายได้ของครอบครัวมากกว่า 120,000 บาทต่อปีมีส่วนร่วมในการดำเนินงานมากกว่ากรรมการกลุ่มเกษตรกรที่มีรายได้ของครอบครัว 120,000 บาทต่อปีลงมา ผลสรุปของพจนารถ กริ่งไกร (2545 : 68) เรื่องการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม : กรณีศึกษา ตำบลโป่งงาม อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย พบว่ารายได้ไม่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการ

ในทางตรงกันข้ามประเสริฐ บัวคลี่ใบ (2543 : 59) เรื่องการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการอนุรักษ์และพัฒนาป่าชุมชน บ้านป่าสักงาม ตำบลหลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ พบว่ารายได้มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนาป่าชุมชนในระดับที่ต่ำมาก เช่นเดียวกับลักษณะ อาคณาชาดา เรื่องปัจจัยที่ผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการป่าพื้นบ้าน อาหารชุมชนในจังหวัดนครราชสีมา (2545 : 85) พบว่ารายได้ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการดังกล่าว

จากการศึกษาวิจัยข้างต้นพบว่าตัวแปรรายได้ของครอบครัวมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชน ผู้วิจัยจึงนำตัวแปรรายได้ของครอบครัวมาศึกษา โดยคาดว่าเป็นตัวแปรที่จะมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการตามโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์

7.5 การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการเป็นสมาชิกกลุ่มต่างๆกับการมีส่วนร่วมของประชาชน

จากการศึกษาตัวแปรเรื่องการเป็นสมาชิกกลุ่มต่างๆกับการมีส่วนร่วมของประชาชน ผลการศึกษาของ ปฤษฎา บุญเจือ (2536 : 86) พบว่าการเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มกิจกรรมการพัฒนาชุมชนมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนและการศึกษาของบำรุง แสงพันธุ์ (2545 : 73) ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการจัดการป่าชุมชน เขาชะอม อำเภอชนแดน จังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่าการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมและการศึกษาของจรูญรัตน์ หิรัญชูปพะ (2542 : 64) เรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการวนศาสตร์ ชุมชนพื้นที่สูงในลุ่มน้ำห้วยผะ จังหวัดกาญจนบุรี พบว่าการร่วมมือทางสังคมเป็นปัจจัยที่มีนัยสำคัญต่อการมีส่วนร่วม ด้านต่างๆในโครงการ นอกจากนี้การศึกษาของลักษณะ อาคณาชาดา เรื่องปัจจัยที่ผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการป่าพื้นบ้าน อาหารชุมชนในจังหวัดนครราชสีมา (2545 : 84) พบว่าการเป็นสมาชิกกลุ่มมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชน

อย่างไรก็ตามการศึกษาของเดโช แสนภักดี (2546 : 100) ศึกษาเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ของสมาชิกกลุ่มอาชีพจังหวัดขอนแก่น พบว่าการเป็นสมาชิกกลุ่มอาชีพในจังหวัดขอนแก่นไม่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์

จากการศึกษาวิจัยข้างต้นพบว่าตัวแปรการเป็นสมาชิกกลุ่มต่างๆของมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชน ผู้วิจัยจึงนำตัวแปรการเป็นสมาชิกของกลุ่มต่างๆ มาศึกษา โดยคาดว่าเป็นตัวแปรที่จะมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการตามโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์

7.6 การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับตำแหน่งทางสังคมกับการมีส่วนร่วมของประชาชน

จากการศึกษาตัวแปรตำแหน่งทางสังคมกับการมีส่วนร่วมของประชาชนของเดโช แสนภักดี (2546 : 100) ศึกษาเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ของสมาชิกกลุ่มอาชีพเขตพื้นที่จังหวัดขอนแก่น พบว่าปัจจัยด้านตำแหน่งทางสังคมของสมาชิกกลุ่มอาชีพส่งผลให้การมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างมีนัยสำคัญ เช่นเดียวกับผลงานวิจัยของเบญจวรรณ จอมอูด (2541 : 80) ที่ทำการศึกษารื่องการมีส่วนร่วมของสมาชิกในกิจกรรมกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่พบว่าตำแหน่งทางสังคมมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สอดคล้องกับการศึกษาของภูมิใจ รักธรรม (2542 : 56) เรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของสมาชิก สหกรณ์โคนมเชียงใหม่ จำกัด สภาพตำแหน่งทางสังคมเป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการเข้ามาเป็นสมาชิก สหกรณ์โคนมในระดับสูง

ตรงกันข้ามกับการศึกษาของบารมี ขุนนิรงค์ (2541 :66)เรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการประมงหมู่บ้าน อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าสถานภาพตำแหน่งทางสังคม มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการประมงหมู่บ้านในระดับที่ต่ำมาก

จากการศึกษาวิจัยข้างต้นพบว่าตัวแปรตำแหน่งทางสังคมมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชน ผู้วิจัยจึงนำตัวแปรตำแหน่งทางสังคมมาศึกษา โดยคาดว่าเป็นตัวแปรที่จะมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการตามโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์

7.7 การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับระยะเวลาในการเป็นสมาชิกกลุ่มกิจกรรมกับการมีส่วนร่วมของประชาชน

จากการศึกษาตัวแปรเรื่องระยะเวลาในการเป็นสมาชิกกลุ่มกิจกรรมกับการมีส่วนร่วมของประชาชน ของเกรียงศักดิ์ ปัทมเรขา (2531 : 63 - 64) พบว่าระยะเวลาในการเป็นสมาชิกสหกรณ์มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการทำกิจกรรมของสหกรณ์ ทำนองเดียวกับเขาวัดลักษ์ณ์ มากมี (2538 : 29) พบว่าสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรที่มีระยะเวลาในการเป็นสมาชิกในการดำเนินกิจกรรมกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรมากกว่าสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรที่มีระยะเวลาในการเป็นสมาชิกกลุ่มสั้น ส่วนทัศนีย์ เมืองแก้ว(2542 : 148) ได้ทำการศึกษาความสัมพันธ์แบบตอบโต้ระหว่างการมีส่วนร่วมและการพึ่งตนเองของสมาชิกกับการดำเนินงานสหกรณ์การเกษตร ในพื้นที่จังหวัดสงขลาพบว่าระยะเวลาในการเป็นสมาชิกสหกรณ์มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในแต่ละลักษณะการดำเนินงานของสหกรณ์ผลการศึกษาของประเสริฐ บัวคลีใบ (2543 : 59) เรื่องการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการอนุรักษ์และพัฒนาป่าชุมชน บ้านป่าสักงาม ตำบลลวงเหนือ อำเภอค้อยสะเกิด จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าระยะเวลาที่อาศัยในหมู่บ้านมีความสัมพันธ์ กับระดับการมีส่วนร่วมในระดับปานกลางในการอนุรักษ์และพัฒนาป่าชุมชน การศึกษาของรามศรี พรหมชาติ (2545 : 74) เรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร : กรณีศึกษาบ้านโป่ง ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ระยะเวลาในการอาศัยในท้องถิ่นมีความสัมพันธ์ในทุกขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

จากการศึกษาวิจัยข้างต้นพบว่าตัวแปรระยะเวลามีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชน ผู้วิจัยจึงนำตัวแปรระยะเวลามาศึกษา โดยคาดว่าเป็นตัวแปรที่จะมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการตามโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์

7.8 การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานพัฒนาชุมชน และองค์การบริหารส่วนตำบล กับการมีส่วนร่วมของประชาชน

จากการศึกษาตัวแปรเรื่องการสนับสนุนจากสำนักงานพัฒนาชุมชนและองค์การบริหารส่วนตำบล กับการมีส่วนร่วมของประชาชนแนว โสคติพันธุ์ (2534 : 95) ได้ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาชุมชนของประชาชนในชนบท ศึกษาเฉพาะกรณีในเขตพื้นที่ จังหวัดสงขลาพบว่าผู้ที่ได้รับการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ 4 กระทรวงหลักที่

ปฏิบัติงานในท้องถิ่นน้อยกว่าผู้ที่ได้รับมากจะมีความแตกต่างกันของระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาชุมชนของประชาชนในชนบท เช่นเดียวกับผลการศึกษาของ ไชย พรหมศรี (2533 : 75) พบว่าสมาชิกศูนย์เยาวชนตำบลที่มีการติดต่อกับเจ้าหน้าที่มากมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่อเนื่องสูงกว่ากลุ่มที่มีการติดต่อกับเจ้าหน้าที่น้อยกว่า เช่นเดียวกับการศึกษาของอำนาจ สุชาประดิษฐ์ (2533 :75) พบว่าสมาชิกที่มีความสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่มากมีส่วนร่วมในการจัดตั้งศูนย์สาธิตการตลาดสูงกว่าสมาชิกที่มีความสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่น้อย

จากการศึกษาวิจัยข้างต้นพบว่าตัวแปรการสนับสนุนจากสำนักงานพัฒนาชุมชนและองค์การบริหารส่วนตำบล มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชน ผู้วิจัยจึงนำตัวแปรการสนับสนุนจากสำนักงานพัฒนาชุมชน และองค์การบริหารส่วนตำบลมาศึกษา โดยคาดว่าเป็นตัวแปรที่จะมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการตามโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์

7.9 การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับความคาดหวังผลตอบแทน กับการมีส่วนร่วมของประชาชน

จากการศึกษาตัวแปรเรื่องความคาดหวังผลตอบแทน กับการมีส่วนร่วมของประชาชน ผลการศึกษาของสมพงษ์ เป็นทอง (2539 : 105-108) พบว่าความคาดหวังประโยชน์ทางการได้รับความรู้ความเข้าใจเพิ่มขึ้นของสมาชิกมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของสมาชิกในกิจกรรมของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร การศึกษาของบารมี ขุนนิรงค์ (2541 : 67) เรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการประมงหมู่บ้านอำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าการคาดหวังผลประโยชน์ที่จะได้รับสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการประมงหมู่บ้าน ทำนองเดียวกับการศึกษาของภูมิใจ รักธรรม (2542 : 56) เรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆของสมาชิกสหกรณ์โคนมเชียงใหม่จำกัดความคาดหวังผลประโยชน์จากการเข้ามาเป็นสมาชิกสหกรณ์มีคาดหวังในระดับสูงมาก การศึกษาของรามศรี พรหมชาติ (2545 : 74) เรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร : กรณีศึกษาบ้านโป่ง ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่พบว่าการคาดหวังผลประโยชน์ในระดับสูงโดยเฉพาะความต้องการที่อยากให้หมู่บ้านมีชื่อเสียงซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของเดโช แสนภักดี (2546 : 106) พบว่าความคาดหวังผลประโยชน์ตอบแทนจากการเข้าร่วมในโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ในระดับสูงและมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในโครงการ

ในทางตรงกันข้ามสุจินต์ ดาววีระกุล (2527 : 103) พบว่าความคาดหวังต่อรางวัลในการประกวดหมู่บ้านไม่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาหมู่บ้าน

จากการศึกษาวิจัยข้างต้นพบว่าตัวแปรความคาดหวังผลตอบแทนมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชน ผู้วิจัยจึงนำตัวแปรความคาดหวังผลตอบแทนมาศึกษา โดยคาดว่าเป็นตัวแปรที่จะมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการตามโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์

7.10 การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจ กับการมีส่วนร่วมของประชาชน

จากการศึกษาตัวแปรเรื่องความรู้ความเข้าใจ กับการมีส่วนร่วมของประชาชน ของพรศักดิ์ พิชรพจนานภรณ์ (2530 : 68) ผลการศึกษา พบว่าสมาชิกที่มีความรู้ความเข้าใจในหลักและวิธีการสหกรณ์การเกษตรมาเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมมากกว่าสมาชิกที่มีความรู้ความเข้าใจในหลักและวิธีการสหกรณ์น้อย เช่นเดียวกับผลการศึกษาของอำนาจ สุชาประดิษฐ์ (2533 : 75) พบว่าผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการจัดตั้งศูนย์สาธิตการตลาดมากกว่าจะมีส่วนร่วมในการจัดตั้งมากกว่าผู้ที่มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดตั้งศูนย์สาธิตการตลาดน้อยกว่า ส่วนสมพงษ์ แป้นทอง (2539 : 117-119) ได้ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของสมาชิกในกิจกรรมของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินงาน ปัจจัยความรู้ความเข้าใจในหลักการ วัตถุประสงค์ส่งผลกระทบต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิกในกลุ่มกิจกรรมของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร สำหรับการศึกษาของบารมี ขุนนิรงค์ (2541 : 66) เรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการประมงหมู่บ้าน อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าสมาชิกมีความรู้ความเข้าใจในโครงการประมงหมู่บ้านในระดับที่สูงจะมีส่วนร่วมมากกว่าระดับความรู้ความเข้าใจต่ำ สำหรับการศึกษานงุณีใจ รักธรรม (2542 : 56) เรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของสมาชิกสหกรณ์โคนมเชียงใหม่ จำกัด ส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความรู้พื้นฐานของสหกรณ์เป็นอย่างดี

ในทางตรงกันข้ามการศึกษาของปรารมณียานะวิมุติ (2541 : 92) พบว่าสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกิจกรรมแปรรูปผลผลิตต่างกันมีส่วนร่วมในกิจกรรมแปรรูปผลผลิตไม่แตกต่างกัน

จากการศึกษาวิจัยข้างต้นพบว่าตัวแปรความรู้ความเข้าใจมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชน ผู้วิจัยจึงนำตัวแปรความรู้ความเข้าใจมาศึกษา โดยคาดว่าเป็น

ตัวแปรที่จะมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการตามโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์

จากแนวคิด ทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ได้กล่าวมาทั้งหมดนี้ แม้ว่าบางงานวิจัยไม่ได้บ่งบอกถึงนัยสำคัญ แต่ผู้วิจัยได้เลือกศึกษาปัจจัยที่มีทฤษฎี ข้อคิดเห็น และมิงงานวิจัยที่รองรับว่ามีความสำคัญและน่าสนใจเพื่อนำมาศึกษาถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ เขตพื้นที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี ดังนี้

ตัวแปรอิสระ (Independent Variables) ได้แก่

1. ปัจจัยสถานภาพส่วนบุคคล

- 1.1 เพศ
- 1.2 อายุ
- 1.3 ระดับการศึกษา
- 1.4 รายได้ของครอบครัว
- 1.5 การเป็นสมาชิกกลุ่มต่างๆ
- 1.6 ตำแหน่งทางสังคม
- 1.7 ระยะเวลาในการเป็นสมาชิกกลุ่ม
- 1.8 การได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานพัฒนาชุมชน และ

องค์การบริหารส่วนตำบล

2. การคาดหวังผลตอบแทน
3. ความรู้ความเข้าใจ

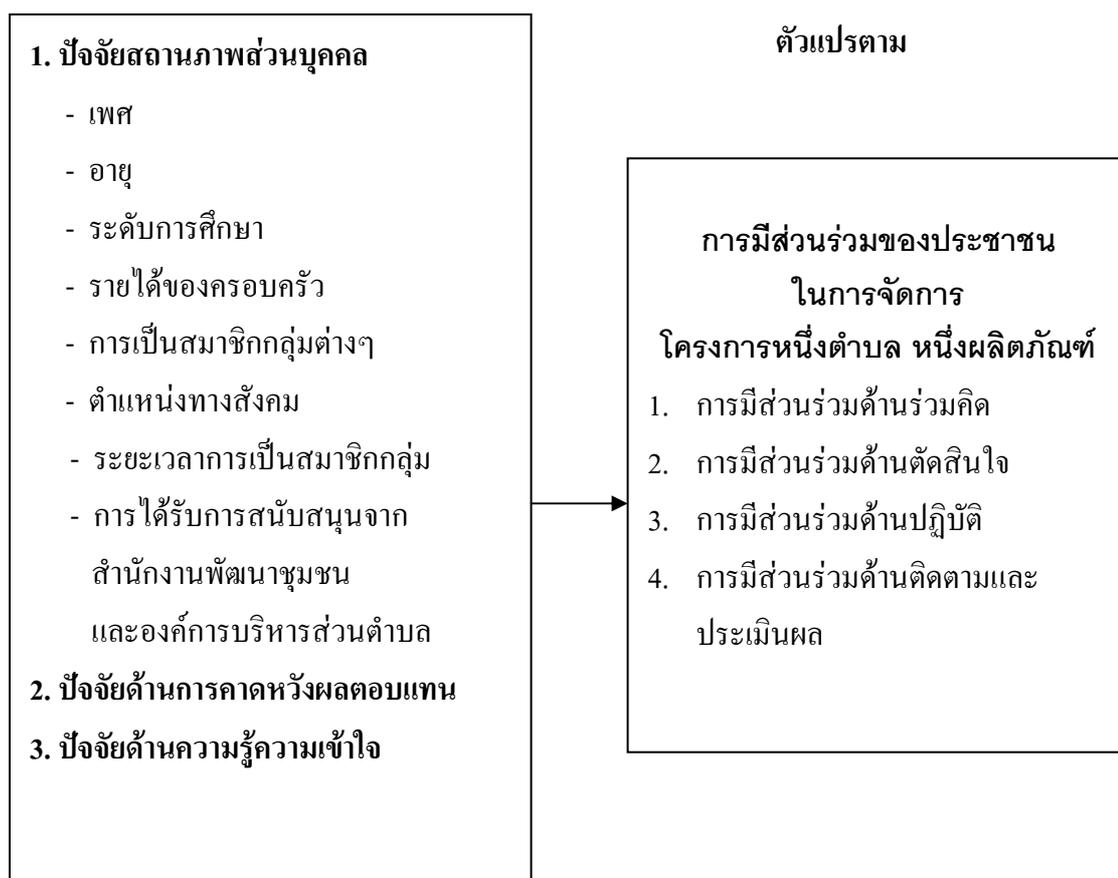
ตัวแปรตาม (Dependent Variables) การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการตามโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์เขตพื้นที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี ทั้ง 4 ด้าน ดังนี้

1. ด้านร่วมคิด
2. ด้านร่วมตัดสินใจ
3. ด้านร่วมปฏิบัติ
4. ด้านร่วมติดตามและประเมินผล

8. กรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Framework)

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชน พบว่าปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์สามารถประมวลได้เป็น 3 ปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยสถานภาพส่วนบุคคล ปัจจัยด้านการคาดหวังผลตอบแทนและปัจจัยด้านความรู้ความเข้าใจ โดยปัจจัยทั้ง 3 ประการนี้เป็นปัจจัยที่คาดว่าจะมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ เขตพื้นที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี จากแนวความคิดดังกล่าวสามารถเขียนเป็นแผนภาพแสดงความสัมพันธ์ได้ ดังนี้

ตัวแปรอิสระ

ภาพประกอบ 2 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยสถานภาพส่วนบุคคล ปัจจัยด้านการคาดหวังผลตอบแทนและปัจจัยด้านความรู้ความเข้าใจ กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์